

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО» обов'язкових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30 серпня 2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25 серпня 2023 року № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29 серпня 2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18 серпня 2023 року № 8

Розробники:

1. Завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, професор Панова Ірина Вікторівна.

Рецензенти:

1. Заступник начальника відділення поліції №3 Харківського районного управління поліції №1 ГУНП в Харківській області, доктор, снс Прокопенко О.Ю.
2. Професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Комзюк А.Т.

План лекції

- 1 Загальні засади та правове регулювання доступу громадян до інформації.
2. Способи доступу громадян до інформації.

Література

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про захист персональних даних : закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
3. Про захист суспільної моралі : закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296- IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>
4. Про інформаційні агентства : закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр>
5. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про Концепцію Національної програми інформатизації : закон України від 4 лют. 1998 р. № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>
7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : закон України від 27 січн. 1995 № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 7. – ст.45. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>
8. Про Національний архівний фонд і архівні установи : закон України від 24 груд. 1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – ст.86. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>
9. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25 червн. 1993 № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – ст.345. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
10. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №16. – С. 93. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України від 05 лип. 1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – ст.286. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр>

12. Про рекламу : закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>
13. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
14. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 // Урядовий кур'єр від 28.02.2017. № 38. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

Основна література:

1. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти. Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. / За заг. ред. проф. В.Г. Пилипчука. – Харків: Майдан, 2011. – 244 с.
2. Марущак А. І. Інформаційне право України : підручник / А. І. Марущак. – К. : Дакор, 2011. – 456 с.
3. Інформаційна взаємодія у місцевому самоврядуванні: перспективи правового регулювання Дубняк М.В. : монографія – Київ: Видавничий дім «АртЕк». – 2019. – 190 с.
4. Основи інформаційного права України : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Рекомендовано МОН / Цимбалюк В. С., Павловський В. Д. – К., 2009. – 414 с.
5. Інформаційне право та інформаційне законодавство Брижко В.М., Фурашев В.М. : наукове видання. – (НДІП НАПрН України). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 288 с.
6. Брижко В. М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин : монографія / Брижко Валерій Михайлович. – К. : ПанТОТ, 2009. – 415 с.
7. Горбулін В. П. Проблеми захисту інформаційного простору України : монографія / В. П. Горбулін, М. М. Биченок. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 136 с.
8. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України Пилипчук В. Г., Компанцева Л. Ф., Кудінов С. С., Доронін І. М., Дзьобань О. П., Акульшин О. В., Заруба О. Г.; за заг. ред. В. Г. Пилипчука: монографія – К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 272 с.

Додаткова література:

1. Панова І.В. Фактори, що впливають на утворення системи інформаційного права та формування її змісту // Інформація і право. 2018. № 3 (26). С. 9-15.
2. Панова І.В. Сучасні проблеми цифровізації військового обліку в Україні // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. III наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2023. – 208 с. – С. 52-56. <https://dspace.univd.edu.ua/items/53e4a11d-7784-47ec-8140-1c250b37af2e>
3. Панова І.В., Шевцова А.С. Національна поліція України як суб'єкт

формування і реалізації політики інформаційної безпеки України // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. II наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 208 с. – С. 281-283. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd87cc48-6e4f-497a-a782-d3a76ce14332/content>

4. Панова І.В., Шевцова А.С. Засоби забезпечення інформаційної безпеки України// Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 27-й річниці створення Харків. нац. ун-ту внутр. справ (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.).–Харків: ХНУВС, 2021.–С. 72-74 <https://dspace.univd.edu.ua/items/c216c142-4cdd-427c-927c-f3b9dee6e6c0>
5. Щодо окремих питань визначення стандартів кібербезпеки при підготовці працівників для кіберполіції Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.): зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.–Харків, 2017.–340 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/7230016d-744b-497c-8abf-3e2fde902571>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua.
5. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
7. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
9. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
10. Юридична бібліотека <http://pravo.biz.ua/>
11. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – <http://www.niss.gov.ua>

1. Загальні засади та правове регулювання доступу громадян до інформації

Режим доступу до інформації – це передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення й зберігання інформації.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» за режимом доступу інформація поділяється на **відкриту** і **інформацію з обмеженим доступом**.

Держава здійснює контроль за режимом доступу до інформації.

Цей контроль полягає у забезпеченні додержання вимог законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами і організаціями, недопущенні необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом.

Державний контроль за додержанням встановленого режиму здійснюється спеціальними органами, які визначають Верховна Рада України й Кабінет Міністрів України.

У порядку контролю Верховна Рада України може вимагати від урядових установ, міністерств, відомств звіти, які містять відомості про їх діяльність щодо забезпечення інформацією зацікавлених осіб (кількість випадків відмови у наданні доступу до інформації з зазначенням мотивів таких відмов; кількість випадків застосування режиму обмеженого доступу до окремих видів інформації і їх обґрунтування; кількість скарг на неправомірні дії посадових осіб, які відмовили у доступі до інформації, та вжиті щодо них заходи тощо).

Сьогодні дуже багато говорять про побудову в Україні інформаційного суспільства. Однією із його складових є сфера доступу громадян до інформації. Чинний **Закон України «Про інформацію»** не врегульовує всі питання цієї сторони суспільного життя на належному рівні. Тому Міністерство юстиції України організувало широке **обговорення законопроекту «Про внесення змін в Закон України «Про інформацію»**.

Насамперед, такий визначає більш чіткий порядок у царині понятійних визначень, зокрема в законопроекті викладено визначення: «інформаційна діяльність», «інформаційна послуга», «інформаційна продукція», «джерело інформації», «документ», «офіційний документ». Перелік основних принципів інформаційних відносин доповнено ще одним суттєвим – принципом своєчасності надання інформації за запитом. Це має важливе значення, оскільки саме у сфері доступу громадян до інформації фіксується чи не найбільше порушень і формального підходу.

Містить законопроект ще одну важливу норму про те, що всі суб'єкти інформаційних відносин мають право на доступ до відкритої за режимом доступу інформації. Це особливо важливо у відносинах громадян з органами державної влади і місцевого самоврядування. Відкритою за доступом інформацією є інформація, що не є державною таємницею чи інформацією з обмеженим доступом, віднесення до яких регулюється законом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості:

- про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;
 про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;
 інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України.

Також вищезгаданий законопроект розділяє, яка інформація за запитом надається безкоштовно, а яка – за плату. При цьому розмір плати визначатиметься централізовано – Кабінетом Міністрів України.

Варто зазначити, що низка конституційних настанов прямо пов'язана з відповідними гарантіями реалізації права кожного громадянина на інформацію. Стаття 55 Конституції України закріплює право на судовий захист. Права й свободи людини, в тому числі право на інформацію, захищаються судом. При цьому кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

У ряді випадків положення Конституції України чітко відображують *гарантуючу роль права на інформацію* при реалізації й охороні інших конституційних прав. Так, відповідно до ст. 50 Конституції, кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан навколишнього середовища, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її порушення. Такого роду інформація ніким не може бути засекречена. Зазначене положення забезпечує реалізацію права на безпечне для життя й здоров'я навколишнє середовище. Як бачимо, зазначене положення Конституції прямо відносно до адміністративно-юрисдикційної діяльності держави й пов'язане з гарантуючою роллю права на інформацію.

Основою реалізації закріпленого в Конституції права на доступ до інформації є його деталізація в чинному законодавстві. Це зумовлено насамперед специфікою правової природи доступу. Так, якщо свобода думки і слова вимагає невтручання з боку держави, право на доступ до інформації є відбиттям прямої співпраці держави і громадянина, в якій держава є активним учасником і повинна забезпечити всі умови, щоб особа змогла реалізувати це право. Отже, чітке законодавче закріплення механізму доступу до інформації й визначення прав та обов'язків держави і громадянина в цій сфері – головні передумови реалізації права доступу до інформації. Тобто, мова йде про питання процесуальної регламентації забезпечення такого доступу. Це пов'язано, перш за все, із зверненням з інформаційними запитами до відповідних органів держави. Відповідно до ст. 32 Закону України «Про інформацію», під **інформаційним запитом** слід розуміти – звернення з вимогою про надання можливості ознайомлення з офіційними документами. Запит може бути індивідуальним чи колективним. Він подається у письмовій формі. Громадянин має право звернутися до органів держави і вимагати надання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, стосується цей документ його особисто чи ні, крім випадків обмеження доступу, передбачених цим Законом. Під запитом щодо надання письмової або усної інформації розуміється звернення з вимогою надати письмову чи усну інформацію про

діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади України, їх посадових осіб з окремих питань. За допомогою інформаційного запиту громадянин може, по-перше, знайомитись з певними офіційними документами, в тому числі знімати копії з таких, по-друге, вимагати надання йому письмової чи усної інформації про діяльність органів законодавчої, виконавчої чи судової влади. Термін розгляду такого запиту у законопроекті скорочено з 30 до 15 календарних днів.

Одним із проявів реалізації права громадян на доступ до інформації, є також право громадян звернутися із зверненням до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою чи клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення, що передбачене Законом України «Про звернення громадян»

Закон України «Про звернення громадян» чітко відмежовує такі види звернення, як пропозиція (зауваження), заява (клопотання), скарга.

Стаття 20 Закону передбачає визначені строки розгляду звернень громадян: один місяць від дня надходження звернення, а те, яке не потребує додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше 15 днів від дня його отримання. Якщо у місячний строк вирішити порушене у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації чи його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати 45 днів.

Звернення громадян, які мають встановлені законодавством пільги, зокрема: Герої Радянського Союзу, Герої соціалістичної праці, інваліди Великої Вітчизняної війни, розглядаються у першочерговому порядку.

Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи організації, посадові особи розглядають звернення громадян, не стягуючи плати.

Окремі суб'єкти інформаційних відносин, зокрема суб'єкти владних повноважень мають право на запит на інформацію, викладений у відповідній формі, визначеній законом.

Відповідно до Закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат має право звернутися із депутатським запитом до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників органів державної влади, місцевого самоврядування. Депутатський запит – це вимога народного депутата яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників органів державної влади, місцевого самоврядування дати офіційну відповідь з питань віднесених до їх компетенції. Суб'єкти до яких звернуто запит зобов'язані повідомити про результати розгляду такого у письмовій формі у 15-денний строк з дня його одержання або в інший, встановлений Верховною Радою, строк.

Стаття 16 Закону України «Про статус народного депутата України» передбачає *право народного депутата на депутатське звернення*, під яким розуміється викладена у письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Вмотивована відповідь на депутатське звернення повинна бути надіслана не пізніше як на другий день після розгляду звернення.

Стаття 13 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», закріплює право депутата місцевої ради на депутатське звернення – викладена у письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції. Відповідь на депутатське звернення депутата місцевої ради потрібно розглянути порушене депутатом питання та надати у 10-денний строк відповідь, а в разі необхідності додаткового вивчення чи перевірки питання надати таку відповідь не пізніше як у місячний строк.

13 січня 2011 року Верховна Рада України прийняла довгоочікуваний **Закон України «Про доступ до публічної інформації»**

Цей Закон передбачає, що доступ до публічної інформації здійснюється на таких принципах: прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень, вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом, рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних, політичних чи інших переконань, статі, майнового стану, етнічного та соціального походження, місця проживання, мовних чи інших ознак.

Норми Закону, які передбачають механізмами, які дозволяють гарантувати кожному громадянину право на доступ до публічної інформації забезпечуються, зокрема: обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію; визначенням розпорядників інформації та спеціальних структурних підрозділів чи посадових осіб, які організовують доступ до публічної інформації; максимальним спрощенням процедури подання запиту на отримання інформації; юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Публічною інформацією визнається відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом.

Закон визначає, яка інформація є публічною **інформацією з обмеженим доступом** (конфіденційна, таємна, службова), доступ до якої інформації не може бути обмежено.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» передбачає три види контролю за дотриманням права людини на доступ до інформації: парламентський, який здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; громадський – проводиться депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадянами; державний.

Кожен громадянин, котрий бажає отримати інформацію повинен звернутися із запитом на інформацію, під яким розуміється, прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. Однак, в разі, якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, надзвичайних подій, які загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту. А у разі, якщо запит стосується надання великого обсягу інформації, розпорядник може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження, про яке повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Загалом, як стверджує норма Закону, - інформація на запит надається безкоштовно. Однак, у разі задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. Також варто зазначити, що надання інформації особі про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» передбачає право запитуючого громадянина на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації до керівника розпорядника, вищого органу або суду.

Не викликає сумнівів, що навіть, ретельно відпрацьовані положення законодавства відносно порядку реалізації права на інформацію можуть мати суто декларативний характер, якщо інше порушення не передбачає відповідної юридичної відповідальності. З огляду на це цілком обґрунтованою позиція законодавця щодо передбачення адміністративної відповідальності за порушення права на інформацію. Зокрема, Кодекс про адміністративні правопорушення України передбачає відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до Законів України «Про інформацію» або «Про звернення громадян».

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про доступ до публічної інформації

Цей Закон визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Публічна інформація

1. Публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

2. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 2. Мета і сфера дії Закону

1. Метою цього Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації.

2. Цей Закон не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій, а також на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом.

Стаття 3. Гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації

1. Право на доступ до публічної інформації гарантується:

1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;

2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;

3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;

4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;

5) здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;

6) юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Стаття 4. Принципи забезпечення доступу до публічної інформації

1. Доступ до публічної інформації відповідно до цього Закону здійснюється на принципах:

1) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень;

2) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом;

3) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Національна безпека — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий

розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам (ст. 1 Закон України „Про основи національної безпеки України”).

В інформаційному праві інформаційна безпека – це одна зі сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави і акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

Стаття 17 Конституції України задекларувала, що „захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та Інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу”.

Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Однією з таких сфер є інформаційна середа.

Під інформаційною середою розуміють сферу діяльності суб'єктів інформаційних відносин, пов'язану зі створенням, пошуком, обробкою, поширенням й споживанням інформації.

Об'єктами інформаційної безпеки є:

- інформаційні права людини і громадянина; свідомість та психіка людини;
- духовні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності суспільства, інформаційне середовище й інформаційні ресурси;
- інформаційний суверенітет та недоторканість держави.

Суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки є:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- Національний банк України;
- суди загальної юрисдикції;
- прокуратура України;
- місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;
- Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України;
- громадяни України, об'єднання громадян.

Згідно ст. 7 Закону України „Про основи національної безпеки України” основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві в інформаційній сфері на сучасному етапі є:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;

- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України в інформаційній сфері є (ст. 8):

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Таким чином, інформаційна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки.

Слід зазначити, що сам термін „інформаційна безпека” нормативно з'явився порівняно нещодавно. В ст. 13 Закону України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” зазначено, що „за умов швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства, широкого використання ІКТ у всіх сферах життя особливого значення набувають проблеми інформаційної безпеки”.

Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації (ст. 13 Закону).

Життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави слід розуміти як сукупність потреб, задоволення яких забезпечує існування та можливість прогресивного розвитку людини, суспільства і держави.

Термін „комп'ютерна безпека”, як еквівалент або заміник терміну „інформаційна безпека”, уявляється вкрай вузьким. Комп'ютери – це лише одна складових інформаційних систем, і хоча інформація зберігається, обробляється і передається за допомогою комп'ютерів, її безпека визначається всією сукупністю складових і, в першу пергу, найслабкішою ланкою, якою в переважній більшості випадків виявляється людина. До речі лише невелика частина проблем інформаційної безпеки пов'язана із комп'ютерною технікою та комунікаційними технологіями.

Законодавством встановлено, що вирішення *проблеми інформаційної безпеки* має здійснюватися шляхом:

- створення повнофункціональної інформаційної інфраструктури держави та забезпечення захисту її критичних елементів;
- підвищення рівня координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпечення ліквідації їх наслідків, здійснення міжнародного співробітництва з цих питань;
- вдосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері;
- розгортання та розвитку Національної системи конфіденційного зв'язку як сучасної захищеної транспортної основи, здатної інтегрувати територіально розподілені інформаційні системи, в яких обробляється конфіденційна інформація.

Види інформаційної безпеки:

1. інформаційна безпека особистості – це захищеність інформаційних прав людини, механізмів їх реалізації, а також психіки та свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів: нанесення шкоди психічному здоров'ю, маніпулювання свідомістю, дезінформування, спонукання до образ, самогубства тощо;
2. інформаційна безпека суспільства – це захищеність духовності, моральних та естетичних ідеалів суспільства, його стабільності та стійкості розвитку від загроз небезпечної, недоброякісної та шкідливої інформації, приховування суспільно важливої інформації тощо;
3. інформаційна безпека держави характеризується мірою захищеності держави (суспільства) та стійкості основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи тощо) відносно небезпечних (дестабілізуючих) інформаційних впливів, а також характеризується недоторканістю інформаційних ресурсів з обмеженим доступом, можливістю самостійного формування власних національних інформаційних ресурсів.

Гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації

Право на доступ до публічної інформації гарантується:

- 1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;
- 2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;
- 3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- 4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- 5) здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- 6) юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Стаття 4. Принципи забезпечення доступу до публічної інформації

1. Доступ до публічної інформації відповідно до цього Закону здійснюється на принципах:

- 1) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- 2) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом;
- 3) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Доступ до інформації про особу, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»

Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Кожна особа має право: знати у період збирання інформації, але до початку її використання, які відомості про неї та з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом; доступу до інформації про неї, яка збирається та зберігається; вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе, знищення інформації про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону; на ознайомлення за рішенням суду з інформацією про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів; на відшкодування шкоди у разі розкриття інформації про цю особу з порушенням вимог, визначених законом.

Обсяг інформації про особу, що збирається, зберігається і використовується розпорядниками інформації, має бути максимально обмеженим і використовуватися лише з метою та у спосіб, визначений законом.

Розпорядники інформації, які володіють інформацією про особу, зобов'язані: надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом; використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом; вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб; виправляти неточну та застарілу інформацію про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується.

Зберігання інформації про особу не повинно тривати довше, ніж це необхідно для досягнення мети, задля якої ця інформація збиралася. Відмова особі в доступі до інформації про неї, приховування, незаконне збирання, використання, зберігання чи поширення інформації можуть бути оскаржені.

Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю.

2. Способи доступу громадян до інформації.

Право громадян на інформацію — самостійне конституційне право, що дозволяє людині вільно шукати, одержувати, передавати, створювати і поширювати інформацію будь-яким законним засобом. У літературі висловлюються точки зору, у яких право громадян на інформацію — лише складова частина свободи слова і преси, або, навпаки, свобода інформації — умовне позначення цілої групи свобод і прав: свободи слова або свободи вираження думок; свободи преси та інших ЗМІ; права на одержання інформації, що має суспільне значення; свободи поширення інформації. Вважається, що право на інформацію не охоплюється цілком свободою слова і преси. Воно значно багатіше, змістовніше і має власну субстанцію, грає свою роль у задоволенні певних інтересів суб'єктів; тому зрізаність даного найважливішого права необґрунтовано.

Навряд чи виправданий і такий, надмірно широкий, підхід до змісту права на інформацію. Аргументом на користь таких висловлень є, безумовно, законодавча практика найвищого рівня — конституційна. Йдеться, наприклад, про ст. 34 Конституції України, де закріплені не тільки свобода думки, слова, але і право на інформацію. У Конституції України зовсім не випадково закріплені свобода думки і слова та право на інформацію в різних частинах, хоча й однієї статті. Тобто тим самим підкреслюється як їхній взаємозв'язок і взаємопроникнення, так і відома автономність, самостійність, "суверенність".

Зрозуміло, права громадянина на інформацію — дуже не просте суб'єктивне право, бо воно складається з ряду юридичних можливостей. Серед

них можна виділити право на безперешкодне ознайомлення з нормативними актами. Частина 3 ст. 57 Конституції України спрямована саме на здійснення даної можливості: "Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, не доведені до відома населення в порядку, встановленому законом, є нечинними". Крім того, **універсальне право громадянина на інформацію** може містити в собі такі конкретні правомочності:

- право знати про створення і функціонування всіх конкретних інформаційних систем, що будь-яким чином торкаються сфери особистого життя громадянина або інформації про нього, а також інформації про інші сфери життєдіяльності громадянина;
- право давати згоду на збирання особистої інформації для соціально-економічних, культурних та інших соціальних цілей;
- право доступу до такої інформації з метою її перевірки, одержання необхідних довідок;
- право знати про використання цієї інформації у відповідних цілях і відповідними користувачами систем;
- право на громадський код (позначення громадянина у відповідній інформаційній системі);
- право на достовірну інформацію про стан навколишнього середовища;
- право на достовірну фінансову інформацію й ряд інших прав.

Вперше на міжнародному рівні про право на інформацію було продекларовано в ст. 19 Загальної декларації прав людини[175], що в принципі відтворено і в ст. 34 Конституції України.

Найбільш повна інформація для громадянина потрібна з тієї ж причини, що і для законодавця і правозастосовника — для прийняття рішень, але, природно, на своєму рівні. Існують три основні стадії управлінського циклу: збирання та обробка інформації, оцінка її з позицій визначених норм і прийняття рішення, які характерні і для особистої саморегуляції як однієї з різновидів управління. Тому людина також прагне мати максимум цінної інформації для прийняття припустимого рішення, яке вигідне для нього. Реалізація такого прагнення — свідчення свободи громадянина.

Звідси *конституційне закріплення даного права* — це крок вперед у розширенні інформаційних можливостей, а значить і свободи особи, у розвитку нових інформаційних відносин між людиною і державою. Водночас, щоб воно стало "живим" і діючим правом, необхідні відповідні гарантії, що складаються з умов, які забезпечують безперешкодне здійснення цього права і створюють, по суті справи, механізм його реалізації. Зупинимось більш докладніше на політичних, законодавчих та організаційно-технічних заходах.

Політичні гарантії пов'язані з подальшим проведенням демократичних перетворень, що, безсумнівно, буде сприяти найбільш повній реалізації права на отримання інформації. У свою чергу, використання персональних комп'ютерів у політичній сфері все більш буде впливати на практику демократії, буде змінювати відносини між владою держави і громадянським суспільством. Інформатизація забезпечить широкий доступ до інформації і тим

самим полегшить “функціонування” суспільства, привертаючи до участі в його управлінні будь-яку зацікавлену сторону, полегшить більш повне здійснення народовладдя.

Серед законодавчих гарантій необхідно виділити потребу в прийнятті спеціального **Закону України "Про право на інформацію"**, де важливо закріпити основи інформаційної системи в країні, дати нормативну характеристику інформації та її видів, визначити права й обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, юридичний режим роботи з інформацією. Подібні закони діють в США, Німеччині, Франції і в деяких інших державах. Ми живемо в країні, де ще багато відомостей сховані за сьома печатками. Однак в таких умовах неможливо створити нормальне громадянське суспільство.

У подібному законі необхідно розвинути і конкретизувати ст. 32 Конституції України, де сказано, що "кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею". Обов'язки цих органів повинні бути дуже чітко і детально позначені з тим, щоб зводити до мінімуму можливості свавілля з боку чиновників.

Юридичною гарантією дотримання ст. 32 Конституції України могла б виступити окрема стаття Кримінального кодексу України, наприклад, із такою назвою "Відмова в наданні громадянину інформації". При цьому така норма могла б включати два діяння: 1) неправомірною відмова посадової особи в наданні громадянину документів і матеріалів, що безпосередньо торкаються прав і свобод громадян; 2) надання йому неповної або явно помилкової інформації. Обидва діяння стають злочином тільки у разі заподіяння правам і законним інтересам громадян шкоди, що повинна бути причинно пов'язана із згаданими діяннями. Тут же визначаються і відповідні санкції. На жаль, поки ще не прийнятий новий Кримінальний кодекс України, а в чинному Кодексі така стаття відсутня. Слід зазначити, що подібна норма уже введена в Кримінальний кодекс Російської Федерації.

Щоб уникнути усіляких упереджених тлумачень в майбутньому Законі "Про право на інформацію" також необхідно встановити і **систему обмежень права громадян на інформацію**. Адже цілком зрозуміло, що тут неминучі певні межі, рамки, що у загальному виді зафіксовані в ст. 34 Конституції України: "Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя".

Проте, сама по собі фіксація обов'язків посадових осіб надавати інформацію громадянам і фіксація системи обмежень не будуть виконувати свою повноцінну роль без установлення юридичної відповідальності за їх порушення, за перешкоди в задоволенні інтересів громадян, за приховання або перекручування тих або інших повідомлень. Крім того, у Законі "Про право на

інформацію" слід закріпити і систему правових обмежень, базуючись на **принципі інформаційної відкритості**. Цей принцип повинен виражатися:

- у доступності для громадян інформації, що зображує суспільний інтерес або торкається особистих інтересів громадян;
- у систематичному інформуванні громадян про передбачені або прийняті рішення;
- у здійсненні громадянами контролю за діяльністю державних органів, організацій і підприємств, громадських об'єднань, посадових осіб і прийнятими рішеннями, що пов'язані з дотриманням, охороною і захистом прав і законних інтересів громадян.

Для упорядкування багатьох інформаційних відносин, що існують поки ще стихійно, для визначення оптимальної системи обмежень права людини на інформацію потрібен пакет нормативних актів. Деякі з них уже діють, наприклад, закони України "Про державну таємницю", "Про інформацію", "Про науково-технічну інформацію", "Про захист інформації в автоматизованих системах". Інші закони ще слід розробляти. Йдеться, зокрема, про закони про військову таємницю, підприємницьку таємницю і т.ін. Варто підтримати і висловлену в літературі пропозицію щодо необхідності прийняття закону про охорону таємниці особистого життя, де одним із розділів може бути такий: "Захист прав і свобод людини в зв'язку з використанням засобів інформатики". Відповідно до зміста запропонованого закону громадянин має право визначати, яка інформація про нього персонального характеру може бути доступна для інших осіб і для кого саме. І хоча в ст. 23 Закону України "Про інформацію" мова йде про персональні дані громадян і встановлюється для приватної інформації певний правовий режим, здається, одною статтею не обійтись. Потрібний і спеціальний закон, у якому важливо ґрунтовно і детально регламентувати цю досить особисту сферу.

Відповідно до ст. 32 Конституції України право громадянина на інформацію так само, як і всяке право, можна захищати в суді, що є ще однією істотною законодавчо-юридичною гарантією. На це ж націлені ст. 10 ("Гарантії права на інформацію"), ст. 31 ("Доступ громадян до інформації про них"), ст. 45 ("Охорона права на інформацію"), ст. 47 ("Відповідальність за порушення законодавства про інформацію") Закону України "Про інформацію" [11]. Крім того, з метою забезпечення закріплених ст. 34 Конституції України інформаційних прав громадян, дотримання їх законних інтересів у цій галузі варто вивчити питання щодо можливості створення в складі Верховного Суду України або Вищого арбітражного суду України колегії з інформаційних спорів. Про це вже йшлося раніше, наприклад, згадувалось у Рекомендаціях учасників парламентських слухань "Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи".

З огляду на *тенденцію до інтеграції правової системи України з іншими правовими системами* розвинутих країн, важливо створювати загальні механізми реалізації права людини на інформацію та його захисту. До них, зокрема, можна віднести і положення ст. 55 Конституції України, де встановлено, що "кожен має право після використання всіх національних

засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна".

Серед організаційно-технічних заходів потрібно виділити *проблему комунікацій* у нашій країні як головну, тому що, якщо немає демократичних структур в галузі комунікацій, то немає і гарантій для здійснення права на отримання і поширення інформації, а тому немає і демократії. Розвиваючи на основі нових інформаційних технологій відповідну інфраструктуру, можна перетворити проголошену в Конституції України ідею в реальність. На нашу думку, індивід, який озброєний комп'ютером і має вільний доступ до всіх відкритих баз даних і знань, за рівнем інформованості не тільки не поступається, але може перевершувати державних службовців. Наявність інтегрованих систем зв'язку відкриває, по суті, необмежені можливості для підприємницької ініціативи, контактів і взаємодій, що саме по собі становить об'єктивну соціально-економічну підставу реальної демократії. Особливо потужним чинником є механізми самоорганізації інформаційних систем і горизонтальних мереж.

Тому уже зараз створюються деякі передумови для цього. Наприклад, діють окремі регіональні банки даних, що призначені для інформаційного обслуговування населення, але поки, правда, в основному з побутових питань: розподілу житла, врахування автомобілів, працевлаштування і т.ін. Тим часом, давно вже необхідні банки даних про населення, що містять, насамперед, відомості, які не змінюються протягом усього життя людини, а можливо, і що постійно обновлюються. Користь тут очевидна: полегшити відповіді на запити, усунути дублювання, обмінюватися відомостями, передавати їх, економлячи сили і час. Можливість за допомогою персонального комп'ютеру одержувати конкретну інформацію в конкретній базі даних усуває багатьох посередників у такому процесі, найчастіше позбавляє подібних посередників бюрократичних навичок. І в цьому змісті інформатизацію можна розглядати як удар по бюрократизму, адже недоступність інформації для громадян під час реалізації їх прав — живильне середовище для всіляких бюрократичних дій. Нові інформаційні технології, демонтуючи монополізм державних структур на інформацію, роблять здійсненням на практиці принцип рівної доступності до неї всіх зацікавлених сторін.

Важливо активніше проводити і просвітню, виховну діяльність з пропаганди серед громадян знань про юридичні можливості в інформаційній сфері. Потребуються різноманітні коментарі спеціалізованих законів, довідники щодо реалізації права людини на інформацію, які роз'яснюють конкретні юридичні механізми дії даного права. Як приклад подібного довідника можна було б навести книгу "Ваше право на урядову інформацію", що у популярній формі відповідала б на такі запитання: яким чином громадяни України можуть здійснити своє право на доступ до інформації про дії уряду? У які інстанції звертатися? Як перебороти опір чиновників? Відповідаючи на ці запитання, довідник допоміг би повноцінно реалізувати право громадян на інформацію.

Право громадянина на інформацію – це свого роду гарантія, тому що встановлення і реальне втілення в життя даної юридичної можливості буде означати істотне досягнення в підвищенні правової захищеності особистості взагалі. Саме вільна циркуляція інформації в соціальних зв'язках дозволить громадянину не залежати так жорстко, як це було раніш, від державних структур, і поряд з економічною самостійністю (право власності) буде створювати більш повні гарантії його інтересів. Право на інформацію все більш перетворюється в специфічне "суперправо" тому, що тільки в рамках системи знань людина спроможна реалізовувати свої права. Знання допоможуть їм стати невід'ємними.

Щодо процедури подання та розгляду запиту на інформацію

1. Запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

2. Запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним. Запити можуть подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача.

3. Запит на інформацію може подаватись у довільній формі.

4. У запиті на інформацію запитувач вказує своє прізвище, ім'я та по батькові (найменування), поштову адресу, або адресу електронної пошти, номер засобу зв'язку (якщо наявний), зазначає загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо, підпис і дату (за умови подання письмового запиту).

Оформлення запитів на інформацію

1. Запит на інформацію - це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

2. Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

3. Запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним. Запити можуть подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача.

4. Письмовий запит подається в довільній формі.

5. Запит на інформацію має містити:

1) ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є;

2) загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;

3) підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

6. З метою спрощення процедури оформлення письмових запитів на інформацію особа може подавати запит шляхом заповнення відповідних форм запитів на інформацію, які можна отримати в розпорядника інформації та на офіційному веб-сайті відповідного розпорядника. Зазначені форми мають містити стислу інструкцію щодо процедури подання запиту на інформацію, її отримання тощо.

7. У разі якщо з поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) особа не може подати письмовий запит, його має оформити відповідальна особа з питань запитів на інформацію, обов'язково зазначивши в запиті своє ім'я, контактний телефон, та надати копію запиту особі, яка його подала.

Плата за надання інформації

Відповідно до статті 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації»:

1. Інформація на запит надається безкоштовно.
2. У разі якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк.
3. Розмір фактичних витрат визначається відповідним розпорядником на копіювання та друк в межах граничних норм, встановлених Кабінетом Міністрів України. У разі якщо розпорядник інформації не встановив розміру плати за копіювання або друк, інформація надається безкоштовно.
4. При наданні особі інформації про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Відмова та відстрочка в задоволенні запиту на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації»:

Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

- 1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;
- 2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до частини другої статті 6 цього Закону;
- 3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені статтею 21 Закону фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;
- 4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 Закону.

Відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, або відповідь не по суті запиту вважається неправомірною відмовою в наданні інформації.

Розпорядник інформації, який не володіє запитуваною інформацією, але якому за статусом або характером діяльності відомо або має бути відомо, хто нею володіє, зобов'язаний направити цей запит належному розпоряднику з одночасним повідомленням про це запитувача. У такому разі відлік строку розгляду запиту на інформацію починається з дня отримання запиту належним розпорядником.

У відмові в задоволенні запиту на інформацію має бути зазначено:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту розпорядником інформації;

- 2) дату відмови;
- 3) мотивовану підставу відмови;
- 4) порядок оскарження відмови;
- 5) підпис.

Відмова в задоволенні запиту на інформацію надається в письмовій формі.

Відстрочка в задоволенні запиту на інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені цим Законом строки у разі настання обставин непереборної сили. Рішення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

У рішенні про відстрочку в задоволенні запиту на інформацію має бути зазначено:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту розпорядником інформації;
- 2) дату надсилання або вручення повідомлення про відстрочку;
- 3) причини, у зв'язку з якими запит на інформацію не може бути задоволений у встановлений цим Законом строк;
- 4) строк, у який буде задоволено запит;
- 5) підпис.

Стаття 16. Відповідальні особи з питань запитів на інформацію

1. Розпорядник інформації відповідає за визначення завдань та забезпечення діяльності структурного підрозділу або відповідальної особи з питань запитів на інформацію розпорядників інформації, відповідальних за опрацювання, систематизацію, аналіз та контроль щодо задоволення запиту на інформацію та надання консультацій під час оформлення запиту.

2. Запит, що пройшов реєстрацію у встановленому розпорядником інформації порядку, обробляється відповідальними особами з питань запитів на інформацію

Стаття 17. Контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації

1. Парламентський контроль за дотриманням права людини на доступ до інформації здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, народними депутатами України.

2. Громадський контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до публічної інформації здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами, громадянами особисто шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо.

3. Державний контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до інформації здійснюється відповідно до закону.

Про доступ до публічної інформації Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації

1. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної

інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень: 1) ненадання відповіді на запит; 2) ненадання інформації на запит; 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію; 4) не оприлюднення інформації відповідно до статті 15 цього Закону; 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації; 6) несвоєчасне надання інформації; 7) необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом; 8) нездійснення реєстрації документів; 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

2. Особи, на думку яких їхні права та законні інтереси порушені розпорядниками інформації, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом.